

niet slagen, moet de Raad voor de Kunst de Minister ertoe brengen dat hij ervoor zorgt dat er schouwburgdirecteuren komen die dat wel kunnen. Natuurlijk, ik weet het, daarvoor moeten de zogenaamde A-schouwburgen eerst worden generationaliseerd. Dat moet dan maar.

Nutsbedrijven

Want natuurlijk zijn er nog steeds fantastische schouwburgdirecteuren die met een grote liefde voor het vak al die nieuwe groepen en gezelschappen programmeren. Maar in de methode om voor al die groepen een (voor een groot deel apart) publiek te werven is, ondanks al het marketing-gepraat, wel iets verbeterd, maar in wezen nog niets veranderd. Nog steeds moeten de voorstellingen eigenlijk zichzelf verkopen, al geeft iedereen toe dat de verschillende toneelgroepen zo andersoortig zijn geworden, dat het publiek er geen wijs meer uit kan. Hét publiek komt niet meer naar alles, voor iedere groep moet één publiek geworven worden.

Om zelf niet te hoeven veranderen, komen er uit de kringen van de schouwburgdirecteuren verwijten dat de gezelschappen op onverantwoorde wijze experimenteren. De directeur van de Vereniging van Schouwburgdirecteuren heb ik keer op keer horen verzuchten dat hij niet begrijpt waarom de gezelschappen niet hetzelfde doen als de orkesten, die ook gewoon iedere keer opnieuw de zoveelste van Beethoven, Brahms of Bartok spelen. Het antwoord had hij al tien keer in de meest verschillende publikaties kunnen lezen: dat doen de gezelschappen niet omdat de wereld sinds Shakespeare, Schiller en Shaw is veranderd. Natuurlijk bevat hun werk nog veel dat nog precies zo geldt, maar niet zonder meer. Repertoire spelen zoals het er staat is een vorm van regressie. Wie van gezelschappen eist dat ze dat doen, zoals nu ook al de directeur van de werkgeversvereniging van de Nederlandse Toneelgezelschappen doet, welke vereniging daarom nu de Vereniging Tegen de Nederlandse Toneelgezelschappen wordt genoemd, wil dat het nutsbedrijven worden als het waterleidingbedrijf, het electriciteitsbedrijf en het gasbedrijf. Dat mag. Maar besteed er dan geen kunstsubsidies aan. Bij dat soort bedrijven heerst de wet van vraag en aanbod. Tenzij de Minister van Economische Zaken het nuttig vindt de bedrijfstak te steunen, zoals hij dat met Daf doet, of met Fokker.

De leegte

Etcetera vroeg me naar mijn mening over repertoire-toneel. Tot nu toe heb ik me

verscholen achter algemene beschouwingen over geschiedenis en beleid. Hoe gaan we er bij Hollandia mee om? Toen ik er kwam in 1988 bestond het gezelschap al drie jaar. Ik kwam er omdat de manier van theatermaken en het repertoire me beviel. Ik heb dus bij de stukken die ik aanbracht geprobeerd de lijnen door te trekken die Johan Simons, Paul Koek en mijn voorganger Leon van der Sanden hadden uitgezet.

Het dilemma waar wij voor staan, is dat we een maatschappij hebben opgebouwd, in stand houden en ontwikkelen die erop gericht is ons te beschermen, in leven te houden en het leven te veraangename, die daar ook redelijk inslaagt, maar ons tegelijkertijd in de weg zit als we proberen te leven zoals we willen, als we proberen te doen wat we wezenlijk vinden in het leven. Vandaar onze belangstelling voor buitenstaanders, voor mensen die toch doen wat ze willen, daarvoor desnoods zand in de machine van de maatschappij gooien, voor Achternbusch, die trouwens ook zand gooit in de machine van het toneel. Maar ook voor mensen die zich aan de rand van de maatschappij bevinden, of zich daarna laten zakken. Met de vraag of zij er daar wél in slagen om te doen wat wezenlijk voor het leven is. Wat gebeurt er, als mensen zich overgeven aan hun na-

tuur? Büchner vroeg zich af wat dat toch is in mensen dat steelt en moordt. De natuur natuurlijk.

Een van de dingen die voortdurend bij mensen in de knel komen, is de droom van de absolute en grenzenloze liefde. Absoluut in zijn overgave aan elkaar, grenzenloos in zijn vormen van beleving. Maar dat die droom niet te realiseren is, komt dat doordat de door ons ingerichte maatschappij ons teveel beperkingen oplegt of zitten die beperkingen in het wezen van de mens?

En vlak achter deze vragen gaat de leegte.

Ik hou van toneel dat confronteert. Dat me opscheept met een vorm van gedrag dat niet eenduidig is, maar waar ik wat mee moet. Zonder dat de voorstelling zegt wat. Toneel dat me alleen maar uitnodigt tot een denk-exercitie vind ik niet genoeg. Daar heb ik ook niemand bij nodig. Dat doe ik thuis wel, in een fauteuil, desnoods met een boek.

Tom Blokdijk

Tom Blokdijk is dramaturg bij Toneelgroep Hollandia

Between the Margin and the Center **An International Shepard Symposium** **28-30 mei 1993, Bedford Hotel, Brussel**

Georganiseerd door de Vrije Universiteit Brussel en de Belgian Luxembourg American Studies Association, met deelname van: *C. W. E. Bigsby* (Univ. of East Anglia, Norwich), *Enoch Brater* (Univ. of Michigan, Ann Arbor), *Joseph Chaikin*, *Ruby Cohn* (Univ. of California, Davis), *Barry Daniels* (Kent State Univ., Ohio), *Bill Hart*, *Linda Hart* (Univ. of Pennsylvania, Philadelphia), *William Kleb* (Univ. of California, Davis), *Bonnie Marranca* (Performing Arts Journal), *David Savran* (Brown Univ., Providence, Rhode Island), *Don Shewey*, *Susan Harris Smith* (Univ. of Pittsburgh), *Toby Silverman Zinman* (Philadelphia's Univ. of the Arts).

Voor verdere inlichtingen of inschrijvingsformulieren, schrijven of bellen naar Mevr. G. Lercangée, Centrum voor Amerikaanse Studies, Koninklijke Bibliotheek, Keizerslaan 4, 1000 Brussel (tel. 02 519 55 21) of Johan Callens, Vrije Universiteit Brussel, Letteren en Wijsbegeerte, Germaanse Filologie, Pleinlaan 2, 1050 Brussel (tel. 02 641 26 57 of 721 44 58).